

Hoofdredectioneel

Veilig leren in het hoger onderwijs

Dat een veilige leeromgeving voor studenten en medewerkers in het (hoger) onderwijs van het grootste belang is, mogen we als vanzelfsprekend aannemen. Als normatief uitgangspunt zal het immers door weinigen worden betwist. Hoe aan deze standaard te voldoen is evenwel in de voorbije decennia een grote – en wellicht ook steeds grotere – uitdaging gebleken. Dat geldt voor het onderwijs, maar het is ook een kwestie die in alle andere delen van de samenleving aan de orde is. Zo heeft de MeToo-beweging aandacht gevraagd voor de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wie terugkijkt, kan constateren dat het onderwerp op meerdere momenten (in elk geval sinds 2005) naar aanleiding van concrete voorvallen – Jeffrey Epstein, Harvey Weinstein, *The Voice of Holland* – in pers en politiek onder de aandacht kwam. Wat aanvankelijk vaak als incident(en) werd afgedaan, is uiteindelijk onder druk van bewegingen als MeToo erkend als een structureel probleem.

Een soortgelijk proces van incident naar structureel probleem gaat op voor de Black Lives Matter-beweging (BLM). Toen in 2019 de dood van George Floyd in Minneapolis wereldnieuws werd, vormde dit de start van een heftig debat over structurele discriminatie – ook in Nederland en Vlaanderen, en ook

binnen de universiteiten en hogescholen. Dat het jaar 2026 in datzelfde Minneapolis is begonnen met vergelijkbare incidenten tussen burgers en gezagsdragers is een cynisch feit.

Zowel MeToo als BLM leert ons dat grote groepen mensen in onze samenleving structureel slachtoffer zijn van grensoverschrijdend gedrag. Maar daarmee ook dat we in het hoger onderwijs de norm van de veilige leeromgeving voor alle groepen niet of niet vanzelfsprekend kunnen garanderen. En voor alle duidelijkheid: we hebben het dan niet uitsluitend over strafbare feiten, maar over een breed scala van handelingen en routines die het volwaardig functioneren van ‘de ander’ (studenten, medewerkers) aantasten.

Dit nummer van *Th&ma* gaat over de vraag hoe instellingen voor hoger onderwijs omgaan of kunnen omgaan met de uitdaging van het borgen van een veilige leeromgeving voor alle studenten en alle medewerkers. Dit uiteraard vanuit het perspectief van de opdracht die de instellingen hebben, namelijk studenten begeleiden naar studiesucces. Dat een veilige leeromgeving daarvoor een noodzakelijke voorwaarde is, achten ook de auteurs die aan deze editie bijdragen een feit: studenten en medewerkers moeten zich beschermd weten tegen ongewenste sociale, psychische en fysieke interventies vanuit hun omgeving. Het borgen van het veiligheidsgevoel is een vraagstuk dat in het onderwijs zelf van dag tot dag aan de orde is: daar waar student en docent elkaar tegenkomen en waar wederzijds respect de kern van de omgangsvormen is. De basisnorm die voor de verhoudingen tussen studenten en docenten gelden, zijn uiteraard evenzeer van toepassing op alle andere betrekkingen binnen de opleidingen, faculteiten en instellingen. En dan hebben we het nog niet eens over problemen in de studentenhuisvesting of op (of in de omgeving van) de campus. Met dit laatste worstelen veel instellingen, in het bijzonder om te bepalen waar ze wel of geen verantwoordelijkheid voor kunnen of mogen nemen.

**Wat aanvankelijk vaak
als incident(en) werd
gezien, is nu erkend als
structureel probleem**

De veilige leeromgeving

De vraag die we aan de orde stellen staat al lang op de agenda van de instellingen. Voor iedere universiteit of hogeschool en iedere opleiding is de veiligheid van de leeromgeving deel van het kwaliteitsbeleid. Al was het maar omdat bijvoorbeeld de Instellingstoets van de NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie), waar de meeste Nederlandse instellingen voor kiezen, altijd ook aandacht besteedt aan de zorg voor studenten. Waar dit onderwerp aanvankelijk was toegespitst op de aandacht en ondersteuning voor studenten met een functiebeperking, is het perspectief rond dit thema aanmerkelijk verbreed als gevolg van het ruimere veiligheidsbegrip van de laatste jaren. En terecht. Iedere medewerker, leidinggevende en bestuurder die zich verantwoordelijk weet voor het onderwijs, is weleens geconfronteerd met voorvallen waarin een student of medewerker in de klem is gekomen. En voor wie het nog niet had begrepen zijn het bewegingen als MeToo en BLM die duidelijk hebben gemaakt dat wat we zien vaak het topje van de ijsberg is. Om daadwerkelijk verdere stappen in de goede richting te zetten, moeten we routines doorbreken en grensoverschrijdende handelingen benoemen en weerspreken.

Maar welke aanpakken en welke voorzieningen werken? Welke maatregelen zijn bewezen effectief als het gaat om het borgen van een veilige leeromgeving voor iedere student en iedere medewerker? Wie moet bij het brede veiligheidsbegrip welke verantwoordelijkheid op zich nemen? En is er een grens aan de zorgplicht van de instelling? Vragen waar de auteurs die aan dit themanummer bijdragen impliciet en expliciet op ingaan.

Uiteraard vindt u naast de thematisch gedreven artikelen ook deze keer weer enkele bijdragen over andere belangrijke onderwerpen in het hoger onderwijs. Naast een stuk over innovatieve didactische werkvormen komt ook het omgaan met de uitdaging van samenwerken in het leerproces en de enorme uitdaging als gevolg van de financiële krapte binnen de instellingen aan de orde.

**Om stappen in de goede
richting te zetten, moeten
we routines doorbreken
en gedrag benoemen**

Dit alles in het eerste nummer van 2026 – het eerste nummer ook nadat Bert Hoogewijs, mijn Vlaamse collega in de hoofdredactie van *Th&ma*, afscheid heeft genomen. Bert heeft de afgelopen zes jaar met de van hem bekende betrokkenheid en deskundigheid zijn rol als hoofdredacteur vervuld. Bij de invulling van de verschillende onderwerpen die onder zijn leiding aan de orde kwamen kon hij terugvallen op zijn langjarige ervaring in het Vlaamse en het internationale hoger onderwijs. De dilemma's waarmee dat onderwijs worstelt kent hij vanuit de eerste hand. Hier past veel dank voor zijn bijdragen, collegialiteit en wijsheid.

Gelukkig is ondertussen ook de opvolger van Bert agetreden: Dirk Franco zal zich in het volgende nummer van *Th&ma* aan u voorstellen. Trouwe lezers kennen hem overigens al van verschillende bijdragen aan ons tijdschrift in het afgelopen jaar.

Huib de Jong
is hoofdredacteur van Th&ma